

cev, ki bodo ob tolikih lepotah prevajalcu radi spregledali vse pomanjkljivosti, upoštevajoč posvetilne besede:

*Vzemi knjigo, kakršna pač je,
dobra Muza pa jo naj otmè
pred pozabo dalje kot en vek.*

Kajetan Gantar

DRUGI ROMAN STALETA POPOVA

Podobno kot v mnogih književnostih se je tudi v mladi makedonski pojavil roman o legendarnem, a zgodovinsko resničnem narodnem junaku. Tole* je v mnogočem podoben zgodovinskim osebnostim, kot sta Pugačev, Zapata in še kdo. Človeška beda, ki jo povzročajo tuji tlačitelji in izkoriščevalci, zbuja v njem uporniške sile, ki se sprostijo, ko je tudi njemu samemu prizadejana krivica. Ta ga privede do hajduštva in obračunavanja s tlačitelji v strastni želji, da maščuje izkoriščano rajo. Toda Tole se pojavi v mlajši zgodovinski dobi in v posebnih nacionalnih in družbenih okoliščinah, ki njegov razvoj po svoje usmerijo. Za svoje delovanje pridobi tega najbolj priljubljenega ljudskega zaščitnika makedonska narodnoosvobodilna organizacija VMRO, ki se ji Tole pridruži, ker »posluša glas svojega rodoljubja«, in se odpove hajduštvu. Vendar je ta povezava bolj zunanja, ker organizacija zaradi svojih slabosti ni umela pridobiti zase niti Toleta, še manj pa kmete. Tole in kmetje se ob vstaji namreč ločijo od svojih voditeljev, ki se bojujejo za politično osvoboditev, računajoč na pomoč od zunaj, namesto da bi se povezali z ljudskimi množicami in se borili za njihovo socialno in nacionalno svobodo. Tole vse to dosti jasno spozna, zato po neuspeli vstaji ne zbeži z voditelji v Bolgarijo, ampak ostane v rodnem kraju, kjer se znova preda hajdukovanju. Njegovo hajduštvo pa sedaj vedno bolj prehaja v razbojništvo in paševanje nad tisto rajo, ki jo je Tole prej ščitil, kar postane zanj usodno, ker zgubi zaupanje ljudi in ga ti izdajo Turkom.

Ob ta osrednji, posebno v tretjem razdobju psihološko prepričljivo prikazani lik naveže pisatelj celo vrsto dogodkov in še večjo množico ljudi in pa njihovo življenje v Marihovem, jugozahodnem delu Makedonije, Toletovem in pisateljevem rojstnem kraju. Pri tem je makedonski pisatelj prikazal vrsto resničnih in zanimivih likov, čeprav brez kakega posebnega poglobljanja v človeško psiho. Pisatelj si je zadal precej težko nalogo, ker je hotel poleg celotnega delovanja organizacije VMRO dati tudi kolikor toliko popolno sliko družbenih razmer tedanje Makedonije. Zato popelje svojega junaka v rudnik in življenje med rudarji, nato pa še v makedonsko emigrantsko družbo v Sofijo, kjer se snuje VMRO. Prepričljivo pa mu je uspelo prikazati pravzaprav le kmečko in begovsko življenje, z delavskim in emigrantskim si je pa le bolj otežil delo in razbil prirodni tok dogodkov. V drugem in tretjem delu, to je za časa vstaje in po njej, postane povezanost dogodkov vse slabotnejša; zaradi tega in zaradi dokumentarnega načina pisanja prehaja roman tu v kroniko,

* Stale Popov, Tole paša. Prevedla Nada Carevska. Založba Lipa. Koper 1958.

medtem ko je prvi del pisan bolj kot roman. In prav v organizaciji snovi je pisatelj najšibkejši, česar se sam zaveda. To lahko sklepamo tudi po hrvaški izdaji (Kultura, Zagreb 1957, prevedel Gjorgji Majčo), ki se v marsičem, predvsem pa v oblikovnem pogledu razlikuje od prve makedonske izdaje.

Vsebinske spremembe, večidel dopolnitve, so nastale v hrvaški izdaji verjetno na nasvet kritike. Tudi te niso vse posrečene, nekatere ponovijo v enem stavku vsebino prejšnjega poglavja, kar je skorajda odveč, večina dopolnitev pa se tiče Toletovega odnosa in zvez z organizacijo VMRO. Z nekaterimi drugimi dodatki je skušal avtor izpopolniti socialno stran romana. S tem je dokumentarnost in značaj kronike seveda le še povečal.

Naša prevajalka je šla mimo teh izboljšav in predelav, čeprav je hrvaška izdaja v celoti boljša in so v njej odstranjene nekatere nelogičnosti in očitne pomote, spremenjena imena, dodani nekateri odstavki, med njimi lirični prizor na str. 268 ali odstavek na str. 231, kot tudi izboljšani prehodi med poglavji v prvem delu.

V hrvaški redakciji je tudi jasneje izražena nacionalna in socialna ideja, bolj natančno je prikazana zgodovinska vloga organizacije VMRO. Prav po tej zgodovinski strani ima delo svojo največjo vrednost, ker nam nazorno in v preprostem jeziku, z bogatim folklornim izrazjem, pregovori in narodnimi pesmimi predstavi pomembno razdobje makedonske nacionalne zgodovine. Res je, da se je pisatelj prečesto spustil na najbolj navaden opis, toda to nam postane razumljivo, če pomislimo, da sta makedonska književnost in posebej makedonski roman šele na začetku svoje poti in da ima svoje posebne zahteve tudi preprosti makedonski bralec, kateremu je pisatelj v prvi vrsti namenil svoje delo. Številni umetniško oblikovani odlomki pa s svoje strani dokazujejo, da bi v kompozicijskem pogledu, ki avtorja precej teži, imel realist Popov lažji posel in da bi dosegal večji uspeh, če bi pisal krajša dela.

»Tole paša« jasno kaže, da je razvoj vsake književnosti običajno tak, da se šele preko preprostejših oblik in manjših umetniških dosežkov lahko pride do popolnih umetnin; da je taka stopnja v razvoju nujna in upravičena, nam v našem primeru potrjuje dejstvo, ko je zaradi preprostega in nepretencioznega, predvsem pa jasnega realističnega pisanja Popov eden najbolj branih, če ne najbolj brani makedonski pisatelj.

Prevod sam vzbuja mnogo pomislekov. Misel, da ni pesniški, ampak prej površen, se nam vsili že na začetku, kjer nas avtor uvaja v dobo dogajanja pa smo v slovenski izdaji pomaknjeni za osem sto let nazaj! To je lahko tiskovna napaka, je pa tudi malomarnost, ker ni popravkov. Podobnih tiskovnih napak je še cela vrsta, bolj pa so boleče nesmiselnosti ob dobesednih prevodih, n. pr. »tri časovna rabota« je *triurni napor* in ne *tri delovne ure* (34), »pole za rabota« ni *polje za delo*, ampak *delovno področje* (55), »izvesna lihva« niso *gotove*, ampak *določene obresti* (100); enostavneje je *skleniti* kot *sklep storiti* (179), »veruvat« na str. 183 ni *verjeti*, ampak *zaupati*, »zdrav čovek« ni *trden*, ampak *zanesljivo človek* (205), »so dve koski cevanici« ni *z dvema kostema piščalca*, temveč *s prekrizanima piščalca* (207), v prepiru niso *prignali do orožja*, ampak *so pritirali do spopada* (302). Prav tako so nesmiselni dobesedni prevodi »dekleta in neveste«, ker so neveste pač *mlade žene*, pa naj bodo svakinje ali snahe; če Makedonci nosijo orožje »na kolkite«, ga bomo mi še vedno za *pasom* ali *na bokih*. Prav tako je nemogoč dobesedni prevod pozdrava »more, dobre najdu« z »e, da bi vas v dobrem našel«, ampak bi bilo

potrebno najti ustrezen domač pozdrav. V prevodu je tudi precej neslovenskih besed, za katere imamo domače izraze; prevajalka n. pr. uporablja *kolut* za *navesek* ali *obesek*, *ornica* za *njiva*, *lokva* za *mlaka*, *rakija* za *žganje*, *kre-tati* za *gibati*, *pozabavati* za *ukvarjati*, *slučaj* za *zadeva*, *prestal* za *umolkniti*; tudi ne pozna razlike med *rabiti* in *uporabljati* (337); uporablja *nahajati* za *biti*, *radi* za *zaradi*, pleonazem *sorojak* za *rojak*, *Jurijevo* za *Jurjevo*, *Beloperevci* in *beloperevski* za *Beloperovci* in *beloperovski*, s čimer preidemo že na nekatere od številnih pravopisnih nepravilnosti, ki se jim pridruži še vrsta nedoslednosti kot: bog — Bog, halva — alva itd. Uvajanje makedonskih pravopisnih načel za pisavo krajevnih imen je prav tako nepotrebno, kot je naravnost smešno prenašati *tiskarske* pomanjkljivosti originala v slovenski prevod (od str. 300 dalje so pisana nedosledno nekatera krajevna imena v narekovajih, čeprav so do omenjene strani brez narekovajev). Podobne nedoslednosti najdemo v zvezi s turcizmi, kjer prevajalka nima jasnega načela, kdaj naj izraz uporabi v originalu in kdaj bi ga bilo pametneje prevesti. Vrsta turcizmov in besed je, ki niso pojasnjene (osten, popara, alva, halva, oro, drama itd.), čeprav je dodan slovarček. Razen tega je prevajalka ponekod uvedla nepotrebne oklepaje in izpuščala nekatere važne besede. Težave so tudi pri krajevnih imenih na *-ci*, kjer prevajalka ne upošteva slovenskega slovničnega načela, da se taka imena iz srbohrvaščine in torej tudi iz makedonščine sklanjajo kot slovenski Beltinci.

Za vse te in ostale pomanjkljivosti prevoda ne odgovarja samo prevajalka, soodgovorni so recenzenti prevoda v založbi kot tudi lektor v tiskarni. Tuje založbe na hrbtu naslovne strani ne natisnejo samo originalnega naslova, ampak natančno navedejo tudi izdajo, ki jo je prevajalec uporabljal, medtem ko sta na koncu knjige navedeni imeni lektorja in korektorja, kar prakticirajo tudi hrvaške knjige. Na ta način odgovarja vsakdo za svoje delo in knjige so bolj skrbno pripravljene.

Novega prevoda iz makedonske literature smo kljub tem pripombam vendarle lahko veseli, tako zaradi umetniških in dokumentarnih lastnosti dela kot tudi zaradi obogatitve naše prevodne književnosti z deli iz najbližjih literatur.

Janez Rotar